

SISTEMUL ȘI DINAMICA CONFLICTULUI INTERNAȚIONAL

Alexandru BURIAN,
doctor habilitat în drept, profesor universitar (AȘM)
Carolina GHEREGA,
competitor (AȘM)

RÉSUMÉ

Les conflits, les crises et les guerres, traditionnellement, étaient des sujets fréquents d'études pour de nombreux chercheurs dans le domaine du droit international, histoire, science politique et sociologie. Avec le développement de la science des relations internationales et de la conflictologie, les préoccupations scientifiques sont devenues plus fréquentes et nécessaires pour relever la nature des conflits comme un phénomène social et international.

Sistemul conflictului internațional. Conflictologia privește fiecare conflict ca sistem ce cuprinde subiecții conflictului, relațiile dintre subiecții conflictului și obiectul conflictului. Asemenea elemente sunt caracteristice și conflictelor internaționale.

Astfel, referindu-ne la **subiecți**, ținem să notăm că este un element definitoriu al conflictului internațional. În general, la această categorie sunt atribuite coalițiile de state, statele propriu-zise, partidele, organizațiile și mișcările ce pledează pentru prevenirea, soluționarea și aplanarea diferitelor tipuri de conflicte.

Atributul sau caracteristica principală a subiecților conflictului internațional este considerată a fi puterea, înțelesă ca capacitate a unui subiect al conflictului de a impune sau de a convinge cealaltă parte a conflictului să facă ceva, ceea ce în alte situații nu ar face. Altfel spus, puterea subiectului conflictului înseamnă capacitatea de a constrânge.¹

Noțiunea de putere în politologie nu se reduce doar la puterea militară. O caracterizare complexă a conceptului de putere atestăm la autorul G. Morgentau, care identifică în această noțiune 8 factori componenți: situarea geografică, resursele naturale, posibilitățile industriale, potențialul militar, populația, solidaritatea națională, calitatea diplomației și a guvernării.²

Un al doilea atribut al subiectului conflictului este situația acestuia, adică poziția subiectului în sistemul general de relații. Poziția subiectului conflictului (de exemplu, a statului) este determinată în mare parte de puterea acestuia. Dar, totodată, aceasta nu este definitivă. În cadrul conflictului, este deosebit de importantă și susținerea subiectului conflictului din partea altor subiecte ale relațiilor internaționale, precum și condițiile de realizare a propriului potențial.

Referitor la **relațiile conflictuale**, considerăm necesar a sublinia că, în general, relațiile între subiecții politici sunt clasificate în relații de asociere, de parteneriat,

de confruntare și relații ostile. Ele reprezintă sistemul interacțiunilor economice, sociale, politice, științifico-tehnice, culturale, morale, social-psihologice, strategico-militare dintre state, națiuni, organizații politice, obștești, religioase din interiorul statelor, grupurilor de state, organizațiilor internaționale, organizațiilor nonguvernamentale. Conflictului îi sunt specifice doar relații de confruntare și relații ostile.

Multitudinea legăturilor și interdependențelor dintre subiecții conflictului pot fi grupate în următoarele categorii de relații: politice, militare, economice, sociale și ecologice. Fiecare grupă de relații reflectă cele mai semnificative laturi ale interacțiunii dintre subiecții conflictului. Cercetarea unui conflict concret este posibilă doar luând-se în considerație totalitatea acestor relații.

În contextul relațiilor conflictuale pot fi identificate: *situația conflictuală și comportamentul conflictual.*

Situația conflictuală este situația în cadrul căreia două sau mai multe state conștientizează că urmăresc scopuri reciproc incompatibile.³ Gradul de incompatibilitate a scopurilor depinde în mare parte de faptul dacă situația conflictuală este generată de „conflictul de valori” sau de „conflictul de interese”. În primul caz, diferența sistemului de valori de care se orientează statele duce la apariția conflictelor ideologice. În cel de-al doilea caz, este vorba de o concurență a intereselor.

În general, practic în orice conflict internațional se produce atât o confruntare de valori, cât și de interese, ponderea acestora explicând de ce în unele conflicte părțile sunt orientate spre victorie, în timp ce în alte conflicte scopurile acestora se limitează la o anumită dominanță sau la o reală tendință spre pace.

Orientarea spre victorie este caracteristică războaielor „de acaparare”, care tind spre instalarea dominației asupra unui teritoriu sau asupra resurselor unui alt stat, precum și războaielor „de regim”, orientate spre

răsturnarea guvernului de la putere în alt stat. Potrivit cercetărilor efectuate, ultimul război de acaparare a avut loc în anul 1991, când Irakul a încercat să anexeze Kuweitul. În schimb, după cel de-al doilea război mondial a crescut semnificativ numărul războaielor „de regim” (15 din 37 de războaie interstatale).⁴

În ceea ce privește conflictul de interese, prezintă importanță clasificarea intereselor statului. Astfel, acestea sunt divizate în interese de bază (esențiale, vitale) și interese derivate (speciale). Potrivit cercetătorului suedez A. Vatteli, în cazul în care sunt puse în pericol prima categorie de interese, „națiunea trebuie să apeleze doar la bărbăția și curajul său”, iar în cazul când sunt amenințate celelalte interese, ea trebuie să „fie gata să folosească toate mijloacele posibile de conciliere”.⁵

De pe aceste poziții, în cazul confruntării dintre interesele vitale, care poate duce la apariția diferendelor politice, iar adesea și la războaie „legitime”, părțile conflictului tind spre obținerea unei poziții mai superioare în raport cu oponentul, altfel spus – spre dominare, spre obținerea unor concesiuni din partea acestuia. Spre deosebire de victorie, care urmărește modificarea structurii existente de relații dintre părțile conflictului, prin lichidarea uneia dintre ele, obținerea dominației în conflict păstrează structura existentă de relații.

În sfârșit, scopul părților poate fi și pacea, când statele aflate în conflict confirmă fermitatea structurii existente a relațiilor internaționale, fără a prejudicia poziția acestora. Orientarea spre pace cel mai frecvent este caracteristică situațiilor conflictuale ce generează diferendul juridic.

Respectiv, putem conchide că victoria, dominarea și pacea, ca scopuri ale statelor, intermediază contradicțiile care în primul caz presupune confruntarea valorilor, în cel de al doilea caz – confruntarea intereselor vitale și în al treilea – confruntarea intereselor speciale.

Așadar, situația conflictuală presupune că un stat urmărește scopuri active (pozitive) de modificare a statu-quo-ului, în timp ce alt stat – scopuri pasive (negative), de păstrare a situației existente, de opunere față de orice schimbare sau inovare. Această diferență este evidentă, de exemplu, la aprecierea comportamentului statului ca agresiune sau autoapărare.⁶ Astfel, dacă scopul autoapărării constă în asigurarea integrității teritoriale și a independenței politice a statului față de actele de aplicare a forței sub formă de atac armat ale altui stat, atunci acțiunile militare ale ultimului sunt evaluate ca fiind agresiune.

De scopurile conflictului este strâns legată problema **obiectului conflictului**, care presupune interesul contestat de către subiecții conflictului exprimat prin dreptul lor justificat sau nu asupra unui anumit «lucru».⁷

Prin esență, obiectul conflictului este constituit din divergențele, contradicțiile concrete ale statelor (ca subiecte ale conflictului).

În continuare, referindu-ne la relațiile conflictuale, notăm că acestea sunt materializate în *comportamentul conflictual*, care presupune acțiunile întreprinse în orice situație conflictuală de către o parte a conflictului față de oponentul ei. În general, prin comportament conflictual se urmărește influențarea oponentului, pentru a determina supunerea acestuia, fie pentru a genera anumite reacții din partea lui, fie pentru a-l determina să renunțe la scopurile personale sau de a și le modifica.

În contextul dat, prezintă importanță faptul că comportamentul conflictual poate fi realizat atât prin mijloace pașnice, cât și prin utilizarea violenței, a cărei extremă se prezintă a fi războiul.⁸

În mare parte, alegerea de către state în cadrul unui anumit conflict a mijloacelor și a tipului de comportament conflictual este predeterminată de caracterul scopurilor urmărite și al intereselor statelor ce stau în spatele acestora.

În literatura de specialitate sunt identificate trei tipuri de comportament în cadrul conflictului: *lupta*, *jocul* și *disputa* (A. Rapoport, citat de A.I. Skakunov⁹). În cazul în care statul este orientat spre victorie, comportamentul acestuia se manifestă ca o luptă, în cadrul căreia inevitabil se va aplica forța. Urmărind scopul dominării, statul în comportamentul său va utiliza modelul jocului, care presupune combinarea mijloacelor diplomatice și a forței, urmărind obținerea unor avantaje la sfârșitul conflictului, inclusiv în baza regulilor de comportament reciproc acceptate. În cazul în care statul își propune de a obține pacea, acesta de la bun început va miza pe dispute, desfășurându-le cu mijloace pașnice, inclusiv apelând la terța parte.

Generalizând, conchidem că conflictul internațional ca sistem nu se prezintă niciodată sub o formă definitivată. Practic, întotdeauna el se manifestă ca un proces sau o totalitate de procese în evoluție.

Pe parcursul conflictului se pot schimba nivelul sau chiar caracterul cointeresării părților în conflictul dat sau în varianta prognozată de soluționare a acestuia, precum și locul conflictului în ierarhia scopurilor fiecăreia dintre părți, se poate produce substituirea unor subiecte implicate direct sau indirect, mărirea sau micșorarea numărului de participanți etc. Altfel spus, conflictul internațional se dezvoltă continuu sub influența factorilor interni și externi. De aici și caracterul convențional al unor așa elemente ale conflictului ca: părți, relații, interese și condiții.

Dinamica conflictului internațional. Pe parcursul dezvoltării sale, conflictul trece prin anumite faze sau

etape. Cunoașterea acestora este deosebit de importantă, dat fiind faptul că ele configurează imaginea conflictului ca proces unic și, în mare parte, sugerează posibilele variante de soluționarea a acestuia.

De regulă, formele și mijloacele de comportament utilizate de către statele aflate în conflict explică dinamica conflictului internațional – o anumită consecutivitate de faze. Confruntările dintre state realizate prin intermediul mijloacelor diplomatice duc la apariția diferendului (litigiului) – o fază pașnică (nemilitară) a conflictului. Gradul de incompatibilitate a scopurilor urmărite de către părți le poate determina să neglijeze angajamentele internaționale asumate și să recurgă la amenințarea cu forța sau la aplicarea nemijlocită a acesteia. Respectiv, conflictul internațional, trecând de la mijloacele diplomatice la cele de constrângere forțată, poate să evolueze după faza pașnică (diferend) într-o fază intermediară, după care poate să degenereze în faza militară.

Astfel, *diferendul* este determinat a fi o fază pașnică a conflictului internațional în cadrul căreia confruntarea părților se realizează prin mijloace diplomatice.¹⁰

În teoria dreptului internațional diferendele sunt clasificate în *juridice* și *politice*. Această distincție este determinată, după cum susține cercetătorul D.B. Levin¹¹, de mijloacele la care se apelează pentru soluționarea diferendelor. Astfel, în primul caz, acestea sunt juridice (instanța de arbitraj internațional), în cel de-al doilea – tratativele diplomatice și procedurile de conciliere.

În același timp, însă, nu este exclus faptul că orice diferend internațional este de natură juridică din moment ce dreptul internațional conține norme și principii care reglementează asemenea relații între state, iar părțile nemijlocite le aplică.

În cazul în care cel puțin una din părți apelează la amenințarea cu forța, fapt de natură să pună în pericol partea oponentă (pericol ce justifică opunerea rezistenței fizice), este inițiată *faza intermediară* a conflictului internațional.

Amenințarea cu forța presupune nu numai o manifestare a intenției de a aplica forța, dar și realizarea unor acțiuni concrete, care să demonstreze realitatea unor asemenea intenții. La această etapă a conflictului cel puțin una din părți realizează o politică militară activă, concretizată, de exemplu, în mobilizarea forțelor militare, dislocarea detașamentelor de militari etc.¹² Prin asemenea acțiuni se urmărește intimidarea părții oponente și determinarea acesteia de a renunța la propriile interese și scopuri în beneficiul celeilalte părți.

Prin esență, această fază a conflictului este marcată de o stare de tensiune continuă, în care amenințarea uneia dintre părți provoacă o reacție corespunzătoare

din partea celeilalte părți. În cazul în care părțile aflate într-un asemenea conflict doresc să-și soluționeze contradicțiile, ele trebuie să revină la relațiile din faza diferendului, adică să instrumenteze doar mijloacele diplomatice posibile. Astfel, recurgerea la amenințare, în cel mai bun caz, poate conserva contradicțiile dintre state, în cel mai rău – poate crea o bază pentru generarea unei faze militare a conflictului.

Faza militară a conflictului presupune recurgerea cel puțin a unuia dintre state la forță. Această fază poate fi inițiată atât de către statul care a amenințat cu aplicarea forței, cât și de către cel care a fost nevoit să reacționeze la o asemenea amenințare.¹³

De rând cu o asemenea dinamică a conflictului internațional, în literatura de specialitate atestăm și o altă viziune asupra lucrurilor. Astfel, potrivit unor cercetători¹⁴, în dependență de esența, conținutul, formele unui sau altui conflict, de interesele și scopurile concrete ale participanților, de măsurile și mijloacele utilizate, de condițiile internaționale, substituția subiecților, conflictul internațional poate trece prin mai multe faze, inclusiv nestandarde.

Prima fază a conflictului internațional presupune instituirea unor relații politice pe baza anumitor contradicții subiective și obiective, precum și a unor relații economice, juridico-internaționale, militar-strategice, diplomatice corespunzătoare acestor contradicții exprimate într-o formă conflictuală mai acută sau nu.

A doua fază este marcată de determinarea subiectivă de către părțile nemijlocite ale conflictului a intereselor, scopurilor, strategiilor și formelor de soluționare a contradicțiilor obiective și subiective, luându-se în considerație propriul potențial și posibilitățile de utilizare a mijloacelor pașnice sau a celor militare, utilizarea asocierilor și obligațiilor internaționale, evaluarea generală a situației interne și internaționale. În cadrul acestei faze părțile determină sau parțial întreprind un sistem de acțiuni practice reciproce, cu scopul soluționării contradicțiilor de interese și atingerii unui compromis.

Cea de-a treia fază a conflictului internațional rezidă în utilizarea de către părți a unui spectru larg de măsuri economice, politice, ideologice, psihologice, morale, juridico-internaționale, diplomatice și chiar militare (neaplicându-le direct sub formă de agresiune armată), în implicarea în conflict și a altor state (individual sau prin intermediul uniunilor politico-militare, ONU), cu complicarea ulterioară a relațiilor și acțiunilor politice atât ale participanților direcți la conflict, cât și ale celor „indirecți”.

A patra fază a conflictului internațional ține de amplificarea luptei până la un nivel politic mai acut – criza

politică internațională, care poate cuprinde relațiile participanților nemijlociți, ale statelor din regiune, din mai multe regiuni, ale celor mai dezvoltate state ale lumii, implicarea ONU. În unele cazuri e posibilă instituirea unei crize mondiale, fapt ce-i conferă conflictului o acuitate sporită de natură să determine utilizarea de către una din părți a forței armate.

A cincea fază este considerată a fi conflictul armat internațional, care debutează sub o formă redusă (a scopului, teritoriului, proporției și a gradului de dezvoltare a acțiunilor militare, a mijloacelor militare folosite, a numărului aliaților și statutul internațional al acestora), care ar putea să se amplifice în anumite situații până la forme mai complexe, cu aplicarea armelor contemporane performante și cu implicarea aliaților în acțiunile militare. Această fază a conflictului internațional, privită sub aspect dinamic, conține mai multe subfaze care marchează escaladarea acțiunilor militare.

A șasea fază a conflictului internațional este faza soluționării, ce presupune o descaladare treptată și reducerea intensității conflictului, utilizarea activă a mijloacelor diplomatice, căutarea compromisurilor reciproce, reevaluarea și corectarea intereselor național-statale. În același timp, soluționarea conflictului se poate datora eforturilor unei părți sau ale tuturor părților implicate în conflict. Această fază poate fi inițiată sub influența unei „terțe părți” care poate fi un stat puternic, o organizație internațională sau comunitatea internațională în persoana ONU.

După cum se poate observa din cele enunțate, un conflict între state poate trece prin mai multe etape. Cu toate acestea, dezvoltarea conflictelor internaționale este destul de complicat de a o încadra într-o anumită schemă concretă. Aceasta deoarece este destul de dificil a prestabili complexitatea dezvoltării reale a unor momente ca: trecerea părților de la colaborare la confruntare, schimbarea intereselor, scopurilor și strategiilor în timpul conflictului, utilizarea diferitelor combinații de mijloace pașnice sau militare, gradul de implicare a altor participanți în luptă și cooperarea din cadrul conflictului dat, evoluția condițiilor internaționale înseși.

Altfel spus, procesul dezvoltării conflictului internațional presupune nu o simplă trecere de la o fază a conflictului la alta, dar o dialectică complicată a relațiilor politice și de altă natură dintre părți în legătură cu contradicțiile obiective și subiective, cu interesele și scopurile urmărite în timpul conflictului.

Note:

¹ *A se vedea:* C.Kegley, E. Mitkopf. *World politics trends and transformation*. 2-nd ed. – New York, 1985, p.372-373.

² *A se vedea:* H.Morgenthau. *Politics among nations. The struggle for power and peace*. 4-th ed. – New York, 1973, p.106-144.

³ *A se vedea:* В.В. Кудрявцев. *Юридическая конфликтология*. – Москва, 1995, p.185.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Э.Ватель. *Право народов или принципы естественного права, применяемые к поведению и делам наций и суверенов*. – Москва, 1960, Кн. II, Гл. XVIII, § 332.

⁶ *A se vedea:* В.В. Кудрявцев. *Юридическая конфликтология*, p.186.

⁷ *A se vedea:* Б.Г. Путилин. *Международный конфликт: проблемы теории*. - <http://www.xserver.ru/user/mezhk/>.

⁸ *A se vedea:* В.В. Кудрявцев. *Юридическая конфликтология*, p.189.

⁹ *A se vedea:* Э.И. Скакунов. *Международно-правовые гарантии безопасности государства*. – Москва, 1983, p.99-115.

¹⁰ *A se vedea:* В.В. Кудрявцев. *Юридическая конфликтология*, p.190.

¹¹ *A se vedea:* Д.Б. Левин. *Принцип мирного разрешения международных споров*. – Москва, 1977, p.78.

¹² *A se vedea:* R.E. Berringer. *War: Patterns of Conflict*. – Camb. (Mass.), 1972, p.20.

¹³ *A se vedea:* В.В. Кудрявцев. *Юридическая конфликтология*, p.193.

¹⁴ *A se vedea:* С.В. Смулский, С.А. Проскурин, Б.Г. Проскурин. *Введение в теорию международного конфликта* / Под общей ред. М.А. Мунтяна. – Москва: Издательство РАГС, 1996, p.76-78; Б.Г. Путилин. *Международный конфликт: проблемы теории*. - <http://www.xserver.ru/user/mezhk/>.